

Skattejakten

Skattejakten är i full gång i kanslihus, i parlamentariska kommittéer och i tidningsspalterna. Stat och kommun behöver mer pengar och det gäller att leta rätt på bästa sättet att skaffa fram dem.

Den samhällsutveckling vi planerar för förutsätter att successivt allt större andel av våra resurser förs över till den offentliga sektorn. Det anses av olika skäl vara tveksamt om detta kan ske genom ytterligare skärpning av nuvarande inkomstbeskattning. De nominella inkomstökningarna, som accelererat genom inflationsutvecklingen, har medfört att allt fler upplever marginalskatteproblem och börjar kalkylera och förhandla i termer av inkomst efter skatt. Det finns risk för att man i allt större utsträckning utnyttjar tillgängliga legala och illegala vägar för att undgå inkomstskatt. Resultatet befaras kunna bli försämrat utbyte inte bara ifråga om skattemoral och skatteintäkt utan även vad gäller samhällets resursallokering och inkomstomfördelning.

De flesta förslagen hittills från skatteletarna har haft som gemensam huvudtanke en fortsatt övergång till indirekt beskattning i form av konsumtionsskatt av typ moms eller i form av arbetsgivaravgifter. Debatten överflödar emellertid dessutom av utspel och propåer gällande detaljförändringar av skatteskalor och avdragsregler.

Att vi fått en engagerad och bred skattedebatt är utomordentligt bra. Resultatet blir dock ofta förvirrande därför att deltagarna inte följer de spelregler som borde gälla för all skattejakt.

En första sådan regel säger att man inte skall försöka gömma skatten.

Övergången till indirekta skatteformer, främst arbetsgivaravgiften, motiveras ofta i debatten med att man på detta sätt skall "låta företagen betala" eller åtminstone göra skattebetalningen mindre synlig för den enskilde löntagaren. Detta är ett minst sagt missvisande sätt att resonera.

Det från samhällsekonomisk synpunkt viktiga är inte vem man debiterar skatten utan hur realinkomsterna på sikt förändras för olika kategorier skattebetalare — vilket är en helt annan fråga. Vägen från skattedebitering till realinkomstförändring går bl a via substitutioner hos företag och individer och förändrade relativpriser på produkter och produktionsfaktorer. Om t ex arbetsgivaravgiften i sin helhet övervältras på löntagarna i form av reducerat utrymme för löneökningar, som de flesta här i landet tycks anse, spelar det ju ganska ringa roll och löneskatterna utkrävs före eller efter löneutbetalningarna. De intressanta skillnaderna i förhållande till inkomstskatten, förutom att progressiviteten troligen tas bort, sammanhänger i stället med att produktionsfaktorn arbetskraft blir särskilt beskattad och eventuellt fördyrad jämfört med kapital och mark.

Tanken att man genom ändrade uppbördsformer skall kunna bättre "gömma" skatten för den enskilde skattebetalaren måste bygga på förutsättningen att inkomsttagarna och deras organisationer är offer för höggradig "penning- och/eller skatteillusion". Om det finns penningillusion dvs inkomsttagaren rättar sitt beteende efter hur många slantar han eller hon har och inte efter vad de reellt är värda, så blir det t ex uppenbarligen lättare att hålla tillbaka den privata konsumtionen genom en allmän konsumtionsskatt. Har man istället att göra med skatteillusion — dvs in-

komsttagarens speciella skattereaktioner i form av ilska och skatteflykt infinner sig bara när skatten betalas ur den egna portmonnän — då kan man tydligen åtminstone kortsiktigt återställa friden genom att lägga över uppbörderna på företagen.

De som argumenterar på detta sätt är enligt min mening för sent ute och ute i fel ärende. Det har otvivelaktigt funnits åtskilligt av dessa illusioner hos svenska skattebetalare. Den ökade resursöverföringen till offentlig sektor och den samtida inkomstutjämningen under efterkrigstiden hade troligen inte kunnat ske så pass smärtfritt utan en lagom blandning av inflation och penningillusioner. De senaste årens skatte- och lönedebatt tycks emellertid klart visa att illusionernas tid är förbi. Försöken på sistone att framställa uteblivna inflationsstegringar i skatteuttaget som skattesänkningar genomskådades snabbt. Det kan dessutom aldrig vara acceptabelt att politiken inriktas på att kringgå skattebetalarnas reaktioner. Uppgiften måste istället vara att så öppet och klart som möjligt redovisa vad som gemensamt måste betalas för de offentliga tjänster som spelar en allt mer dominerande roll för den enskilde medborgarens välfärd.

En andra regel säger att nya skatter inte bara skall vara bra — de skall också möjliggöra en förbättring.

Många detaljförslag till skattereformer motiveras med att det hade varit bra eller rättvist om de redan gällt. Detta är inte alltid speciellt relevant. Faktum är att vi nu har anpassat oss till existerande regler. Den viktiga frågan är då vilka nya anpassningar och realinkomstförändringar som en övergång till de nya reglerna skulle medföra. Det var kanske detta man tänkte på när man förr i tiden brukade säga att "gamla skatter är bra skatter".

Istället för att leta efter skattesystem som är bra i princip bör vi kanske främst söka vägar att åstadkomma förbättringar.

Det innebär att man vänder på gången i skatteletandet. Börjar med att fastställa vilka förändringar i t ex offentlig resursförbrukning och realinkomstfördelning som man önskar uppnå. Först därefter diskuterar man sedan alternativa sätt att nå dessa mål.

En tredje regel är att bara det samfälliga budgetresultatet räknas.

Vilka mål man kan uppnå med en enskild skatteförändring kan givetvis inte avgöras utan hänsyn till andra samtida förändringar i den offentliga budgetpolitiken. Om en viss typ av ny beskattning är ändamålsenlig och acceptabel för olika grupper i samhället kan inte bedömas förrän man vet både var resten av pengarna skall tas och vad pengarna skall användas till.

Det är av dessa skäl man kan finna det oroväckande att de tre pågående skatteutredningarna, enligt vad tidningarna berättar, inte tycks kunna samsas om en gemensam totalbedömning.

Det är mycket som behöver ses över i vårt skattesystem. Men utan regler kan skattejakten urarta till en lättsinnig jakt på röster. Den borde i stället kunna ge tillfälle till öppen diskussion och omprövning av den offentliga budgetpolitiken.

